

Personalitatea terapeutului sau “Cine lucreaza cu copiii?”

Irina Ana Ionescu

Valentina Golumbeanu

Parcurgand multe materiale referitoare la diferite sisteme terapeutice, participand la conferinte si chiar in cadrul cursurilor universitare, am observat ca se pune foarte mult accentul pe tehnicile si metodele terapeutice, iar capitolul legat de persoana terapeutului este lasat intr-un con de umbra, abordat doar la cerere si doar in treacat, prin cateva cuvinte. La modul cel mai general, se spune ca terapeutul trebuie sa iubeasca copiii, sa ii placa sa lucreze cu ei, si nu in ultimul rand, sa stie sa se joace cu acestia. Simplu, nu? Cine nu iubeste copiii, cui nu-i place compania lor si cine nu abia asteapta sa se joace? Dar lucrurile nu sunt deloc atat de simple, chiar daca s-a inradacinat ideea potrivit careia oricine, in urma unui curs de formare, poate ajunge sa lucreze cu copiii si chiar sa aiba rezultate. Sa nu uitam ca orice copil, intr-o prima faza a terapiei, va avea anumite rezultate pozitive, pentru ca orice terapie este mai buna decat nici un fel de terapie atunci cand ne confruntam cu cazuri dificile (autism infantil, down), dar, dupa un moment in care acea crestere brusca se stabilizeaza, apare diferenta intre o terapie condusa de o persoana care are aptitudini dincolo de tehnicile invatate, si o persoana care pur si simplu face anumite lucruri mecanic, pentru ca... asa a invatat.

Intervine, deci, diferenta dintre un terapeut cu personalitate si prezenta terapeutica si un terapeut care aplica o terapie.

Despre aceasta diferenta am dori sa discutam acum, si voi incepe “scolarest” sa prezint potretul terapeutului- din perspectiva personalitatii sale, nu a abilitatilor practice care pot fi insusite in urma unor cursuri-, asa cum se contureaza el din punctul de vedere al diferitelor abordari terapeutice. Sa luam, spre exemplu, *terapia ABA*, catre care se indreapta toti parintii care au in grija un copil autist, ce la randul lui are nevoie de ajutor. Pentru ca este o terapie ce presupune urmarearea unor pasi exacti, cu reguli bine stabilite, si se bazeaza pe o rutina zilnica pana la insusirea anumitor abilitati, terapeutul ABA in primul rand trebuie sa aiba o foarte mare toleranta la stres si rutina, pentru ca nu este deloc usor sa faci aceleasi lucruri in fiecare zi, observand fie ca copilul cu care lucrezi nu face nici un progres, fie ca progresele vin greu. Modalitatea prin care sunt gestionate comportamentele neadecvate (asa zis *disruptive*) fiind in primul rand pasiva (*ignorarea pana la stingerea comportamentului*) terapeutul trebuie sa dea dovada de mult calm, dar in acelasi timp si vigilenta, pentru a nu se transforma intr-o victima pe care copilul isi da seama ca o poate agresa. Sunt foarte des intalnite cazurile in care terapeutii sunt muscati, loviti, si odata ce aceste lucruri se intampla foarte des, copilul invata ca poate influenta starea terapeutului, deturnand cursul terapiei. Bineinteles, despre cauzele comportamentelor neadecvate vom discuta intr-un alt capitol, pentru ca ele sunt variate, acum prezentand doar una dintre ipoteze. In cazurile grave, terapeutul este nevoit sa constranga fizic copilul, ori pentru acest lucru, este necesara prezenta de spirit, nu numai “o mana de fier”. Precizez aceasta diferenta pentru ca deseori *este confundata o atitudine ferma si verticala in fata copilului cu una dura si intransigenta*. Capacitatea de a pastra o *atitudine blanda dar ferma*, in timp ce se pune o anumita presiune fizica asupra copilului (situatii in care trebuie invatat sa stea la masa- asezatul pe scaun, mainile pe masa-, sa asculte cu atentie o comanda- indreptatul capului in directia terapeutului, etc.) este un lucru care nu se preda literalmente in cursuri, ci se dobandeste sau se cultiva, in cazul in care personalitatea deja formata favorizeaza acest lucru. Din moment ce terapia ABA functioneaza in baza *principiului recompensarii raspunsului corect*, o resursa importanta a terapeutului care lucreaza cu copiii este aceea de a fi capabil, pe de o parte, sa sesizeze un raspuns corect, dat chiar si in conditii extra-terapeutice (adica in afara secventei de predare), si

pe de alta parte, sa fie capabil sa traiasca sincer entuziasmul unui raspuns corect. Aceasta din urma abilitate izvoraste din dorinta reala a terapeutului de a obtine progrese, si apoi capacitatea acestuia de a reactiona spontan, cu sinceritate, in momentul in care copilul face dovada acestor progrese, oricat de mici (despre progresul in terapie vom discuta in curand, pentru ca este un capitol extrem de important). Asadar, daca ar fi sa exageram putin in ideea de a avea o imagine mai plastica, terapeutul ABA este un adevarat mim, capabil sa adopte cea mai plata si indiferenta expresie, pentru ca apoi sa radieze de bucurie. Iar aici, nu numai expresia faciala conteaza, ci extrem de mult tonul, timbrul si volumul vocii (stiu ca repet, dar si despre asta, in urmatoarele articole).

Sa recapitulam: calm, toleranta la stres si rutina, fermitate, o anumita doza de expresivitate. Ne uitam, citim, si parca nu ne vine sa credem ce solicitanta este aceasta terapie pentru un terapeut, nu-i asa? Toleranta la stres si rutina, fermitatea sunt lucruri ce se dobandesc in timp- din experienta practica, directa-, odata ce terapeutul intra in contact cu mai multi copii, si este pus in situatii din ce in ce mai dificile, carora trebuie sa le faca fata. Sunt lucruri cu care... lucram noi insine o viata intreaga, pentru a putea da randament si a fi functionali la munca, scoala sau in familie. Calmul si expresivitatea tin in principal de structura nativa a persoanei; ele pot fi cel mult educate si cizelate, dar asta presupune o munca activa si sustinuta.

La polul opus terapiei ABA (referindu-ne strict la aspectele *definitorii* ale terapiei- adica acele trasaturi care o diferentiaza de alte terapii), se afla *ludoterapia* si *artterapia*. Ambele terapii "imbraca" actul terapeutic, si implicit al predarii unor abilitati, in forma jocului, avand drept dicton: "*Ne jucam si invatam*". Cea mai placuta forma de invatare, chiar si pentru noi, adulti, este aceea in care simtim ca nu depunem nici un efort; atunci cand simtim ca *este o joaca de copil*. In acel moment, placerea de a face o activitate topeste dificultatile cu care ne confruntam pentru a o savarsi. Nu trebuie sa uitam ca principala si prima activitate a unui copil este aceea de a se juca, pentru ca atunci este momentul cand se pun bazele multor abilitati fundamentale, pe care se vor cladi cele academice, de mai tarziu. Invata sa se miste urmarind cu manutele o minge sau incercand sa se deplaseze catre ea, pe piciorusule inca nesigure (copilul invata sa-si foloseasca corpul-motricitate grosiera); invata sa manipuleze cuburile incercand sa construiasca un turnulet (motricitate fina), invata sa picteze sau sa traseze la intamplare linii si sa coloreze (dobandeste controlul manual necesar mai tarziu pentru a putea tine instrumente de scris in mana), etc. Acestea sunt doar cateva exemple simple, pe care le vom detalia in momentul in care ne vom ocupa special de acest capitol interesant.

Datorita specificului acestor terapii, terapeutul este provocat in adevaratul sens al cuvantului, pentru ca, daca in cazul terapiei ABA aveam de a face cu o metoda structurata, cu pasi exacti, aici intram in contact cu un taram, intr-adevar mult mai placut, al terapiei, dar si mai dificil.

Orice joc are valente terapeutice, in sine, dar nu orice activitate de joaca conduce la exploatarea valentelor terapeutice.

Un terapeut poate pica in doua capcane mari, in cazul de fata:

- fie se centreaza exclusiv pe captarea atentiei copilului (incercand din rasputeri sa faca jocul interesant, distractiv), uitand de obiectivele din spatele jocului;
- fie este mult prea constient de obiectivele jocului, rapindu-i din naturaletea si spontaneitatea caracteristice.

Ca in majoritatea situatiilor, calea de mijloc este cea mai potrivita, dar ea depinde de capacitatea intrinseca a terapeutului de a transmite bucuria sincera a jocului, pastrand pe backgroundul mintii sale scopurile pe care si le-a propus. Pentru ca este vorba despre joaca, *copilul nu trebuie sa simta ca invata, nu in sensul clasic al cuvantului, dar pentru ca el se afla intr-o terapie, terapeutul trebuie sa se asigure ca isi poate urmari scopurile prin intermediul jocului*. Pentru ca un copil sa nu simta initial- ca invata, jucandu-se, terapeutul trebuie sa fie destul de spontan si de creativ incat sa transforme fiecare sarcina in ceva *deosebit*, care sa il antreneze pe copil. Trebuie sa stie sa se joace,

la randul sau, sa inteleaga placerea jocului, si sa o faca fara sa fie artificial. In acel moment, terapeutul devine coleg de joaca, coechipier, partener cu copilul, pastrandu-si, insa, rolul de conducator al jocului. El este cel care pune regulile, si este destul de clar si ferm in transmiterea lor. Regulile sun o parte foarte importanta a jocului, si aici majoritatea terapeutilor "se pierd", pentru ca daca nu stiu cum sa explice regulile, oricat de simple ar fi, introducerea lor pe parcursul jocului este un act injust fata de copil, iar daca acest lucru se intampla de prea multe ori, copilul isi va pierde increderea in terapeut si va colabora din ce in ce mai putin cu acesta. Regulile clare si simple asigura un joc placut, coerent si securizant.

De asemenea, terapeutul trebuie sa dea dovada de multa *creativitate*- si asta nu doar in cazul acestor terapii. Trebuie sa aiba un minim *talent artistic* (in oricare dintre sferele sale: dans, arte plastice, teatru), pe care sa doreasca sa si-l sporeasca. Altfel, el nu va fi destul de ingenios incat sa vina in intampinarea nevoilor copilului, sa raspunda la provocarile sale.

Nu trebuie neaparat sa cauti cu disperare jocuri noi cu care sa-i atragi atentia copilului, ci pur si simplu trebuie sa faci ca jocurile vechi sa para noi, iar asta presupune o doza mare de creativitate si inclinatie catre astfel de inovatii. De cele mai multe ori, transformarea unui vechi joc intr-unul nou, schimband pe ici-pe colo cateva reguli sau introducand cateva elemente noi, este mai benefica in cazul lucrului cu copii cu dificultati mai grave, pentru ca ei au o foarte mare nevoie de siguranta, preferand ceea ce cunosc in detrimentul surprizelor. De asemenea, natura unor afectiuni, cum e down, limiteaza numarul de jocuri cu reguli noi, diferite, ce pot fi realizate, astfel incat repetarea jocurilor, fara ca acestea sa fie plictisitoare, este un lucru pe care orice terapeut trebuie sa fie capabil sa il faca.

Datorita faptului ca jocul poate acoperi prin natura si specificul sau toate ariile de dezvoltare, terapeutul trebuie sa fie familiarizat cu specificul ariilor de dezvoltare, sa cunoasca foarte exact punctele slabe si cele forte ale copilului, astfel incat sa dezvolte strategii de joaca eficiente, care sa corespunda nivelului si nevoilor copilului. *Ludoterapia si artterapia presupun mai mult decat a face o colectie de jocuri si activitati artistice, din care sa extragi, precum magicianul iepurele din joben, jocul pentru terapie*. Presupune adaptarea, schimbarea, combinarea si, foarte important, inventarea de jocuri si activitati, potrivite copilului. Dar, cum orice lucru are un inceput, initial este elementar ca terapeutul sa dea dovada de *curiozitate si disponibilitate* pentru a cauta jocuri, pentru a se documenta si a lucra la abilitatile sale personale, astfel incat sa fie cat mai pregatit. Sa fie mereu la curent cu oferta de jocuri, fie din carti fie cele din compert, sa fie ingenios in a le combina, si, bineinteles, in a le prezenta copilului.

Un ultimul aspect important, si cu aceasta incheiem acest scurt capitol: terapeutul nu trebuie sa uite ca jocul este al copilului, chit ca este oferit ca o recompensa, chit ca este insasi actul terapeutic. Din acest motiv, este important sa fie capabil *sa respecte jocul copilului*, sa respecte nevoia lui de a obtine o anumita libertate, iar interventiile sa fie facute cu blandete, acolo unde este cazul. Terapeutul este un catalizator, un provocator, dirijeaza insa nu impune cu brutalitate, pentru ca in acest caz, nu mai avem de-a facut cu ludoterapie sau artterapia, ci cu altceva...(despre principiile terapeutice, exact, ati ghicit, vom discuta pe indelete intr-un alt articol).

In concluzie, din perspectiva acestor doua terapii, luate impreuna datorita filosofiei comune dupa care se ghideaza, terapeutul este *creativ, talentat, spontan, clar in exprimare, ingenios, capabil sa pastreze un echilibru intre placerea jocului si urmarirea unui obiectiv psihologic*.